

Ks. Jakub KOZAK*

DUSZPASTERSKA TROSKA O OSOBY W SYTUACJACH NIEPRAWIDŁOWYCH

Treść: **Wstęp** 1. Duszpasterska troska o wolne związki; 2. Duszpasterska troska o katolików złączonych tylko związkiem cywilnym 3. Duszpasterskie wsparcie żyjących w separacji i rozwiedzionych, którzy nie zawarli nowego związku; 4. Duszpasterskie towarzyszenie i rozeznawanie z rozwiedzionymi, którzy zawarli nowy związek; Streszczenie; Summary: Pastoral care for people in irregular situations; Bibliografia.

Słowa kluczowe: duszpasterskie towarzyszenie, sytuacje nieregularne, wolne związki, rozwiedzeni, nowe związki, *Amoris laetitia*.

Key words: pastoral accompanying, irregular situations, free unions, divorced, new unions, *Amoris laetitia*.

Wstęp

Celem duszpasterstwa prowadzonego przez Kościół jest doprowadzenie do zbawienia wszystkich ludzi, a zwłaszcza ochrzczonych. Duszpasterska troska obejmuje szczególnie rodzinę, w której człowiek przychodzi na świat i dzięki której staje się człowiekiem¹. Podstawą rodziny jest sakramentalne małżeństwo, które odzwierciedla jedność Chrystusa z założonym przez Niego Kościołem. Dla ochrzczonych tylko sakrament małżeństwa stanowi ważną umowę małżeńską (KPK 1055, § 2). Istnieją jednak sytuacje, sprzeczne z tym ideałem². Wymagają one podejmowania działań duszpasterskich włączających we wspólnotę, aby każdy odnalazł własny sposób uczestnictwa w życiu Kościoła. Według logiki Ewangelii bowiem nikt nie jest potępiony, ale każdy jest wezwany do nawrócenia, do przeżycia głębi Bożego miłosierdzia³.

*Autor (ur. 1986 r.) jest księdzem diecezji siedleckiej (wyśw. w 2011 r.), magistrem teologii, absolwentem WSD Diecezji siedleckiej, filii PWTW w Warszawie - Sekcja św. Jana Chrzciciela, studentem (doktorantem) na specjalności duszpasterstwo rodzin w Instytucie Nauk Teologicznych KUL.

¹ Por. Jan Paweł II, *List do rodzin* (02.02.1994), 2.

² Por. Franciszek, Adhortacja apostolska *Amoris laetitia* (19.03.2016) [=AL.], 292.

³ Por. tamże, 297.

Niniejszy artykuł podejmuje zagadnienie duszpasterskiej troski o osoby żyjące w sytuacjach nieprawidłowych. We współczesnym nauczaniu Kościoła problematyka ta została podjęta przez papieża Jana Pawła II w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio*⁴. Pomimo, iż adhortacja ta została ogłoszona 22 listopada 1981 roku, jej treści zachowują swoją aktualność. 40-lecie jej ogłoszenia stwarza okazję do odkrywania inspiracji, jakie zostawił dla duszpasterstwa rodzin Papież Rodziny⁵. Dokumentem papieskim wyraźnie kontynuującym i rozwijającym tę myśl oraz ukazującym bardziej szczegółowo drogi duszpasterskiej troski o osoby żyjące w sytuacjach nieuregulowanych jest adhortacja Franciszka *Amoris laetitia*, gdzie tematyce tej poświęcony został cały ósmy rozdział zatytułowany *Towarzyszyć, rozpoznać i włączyć to, co kruche*. U podstaw towarzyszenia osobom żyjącym w sytuacjach nieregularnych należy widzieć duszpasterstwo oparte na ewangelicznych zasadach, pozytywne, gościnne, umożliwiające stopniowe pogłębianie wymagań Ewangelii, podążające za człowiekiem oraz niosące mu Boga i uzdrowienie⁶.

Zagadnienie duszpasterskiej troski o osoby w sytuacjach nieprawidłowych (nieregularnych)⁷ w niniejszym artykule ukazane zostanie według klucza zaproponowanego przez papieża Jana Pawła II w adhortacji *Familiaris consortio* (nr 80-84). Wskazuje on na potrzebę duszpasterskiej troski o: 1) małżeństwa na próbę, 2) rzeczywiste wolne związki, 3) katolików złączonych tylko ślubem cywilnym, 4) żyjących w separacji i rozwiedzionych, którzy nie zawarli nowego związku oraz 5) rozwiedzionych, którzy zawarli nowy związek.

1. Duszpasterska troska o wolne związki

Małżeństwa na próbę i rzeczywiste wolne związki są związkami nieformalnymi. Choć niektórzy dostrzegają pewne zalety związków na próbę, jednak szacunek dla godności osoby ludzkiej wymaga, aby miłość była obdarowaniem bez ograniczeń czasowych oraz innych warunków. *Miłość ludzka nie toleruje próby* (KKK 2391). Związek na próbę sprzeciwia się rozumieniu znaczenia aktu seksualnego jako symbolu głębokiego i całkowitego osobowego oddania. Taka postawa jest również w sprzeczności z miłością Chrystusa do Kościoła, która nie jest *na próbę*, lecz jest wierna do końca (por. J 13,1). Źródłem takiego podejścia do zawierania związków mogą być braki w zakresie wychowania do tworzenia czystej i autentycznej więzi miłości, a także niewłaściwe korzystanie z płciowości⁸.

⁴ Zob. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* (22.11.1981) [= FC], 80-84.

⁵ Por. Franciszek, *Kanonizacja Jana Pawła II, Homilia papieża Franciszka* (27.04.2014).

⁶ Por. J. Goleń, *Challenges of Accompanying Families in Light of the Apostolic Exhortation „Amoris laetitia”*, „Rocznik Teologii Katolickiej”17 (2018), nr 1, s. 104.

⁷ Jan Paweł II używa określenia „sytuacje nieprawidłowe”, co wskazuje na silniejszą konotację teologiczno-moralną (por. FC 65, 80). Natomiast papież Franciszek używa stwierdzenia „sytuacje nieregularne” co podkreśla bardziej aspekt kanoniczny (por. AL 297, 301, 305).

⁸ Por. FC 80.

U podstaw związków nie mających żadnej uznanej publicznie więzi leżą zróżnicowane elementy. Na taki stan rzeczy może wpływać: przymus wynikający z sytuacji ekonomicznej, kulturowej i religijnej; pogarda i odrzucenie zarówno instytucji rodziny jak i porządku społecznego; poszukiwanie przyjemności; nieświadomość, ubóstwo lub rzeczywista niesprawiedliwość; niedojrzałość psychiczna prowadząca do lęku i niepewności przed zawarciem trwałego i ostatecznego związku⁹. Nie bez znaczenia są także uwarunkowania współczesnej kultury, która przez różne propozycje odwołuje się do założenia rodziny. Obok trudności ekonomicznych pojawia się umniejszanie wartości małżeństwa, wpływ niepowodzeń innych małżeństw, ułatwienia i korzyści dla życia w konkubinacie, czy wreszcie niedojrzałość, wyrażająca się w postawie miłości romantycznej lub tracaniu wolności i niezależności¹⁰. Powstawanie takich związków jest również skutkiem kryzysu ojcostwa i brakiem szacunku dla kobiety, które pozbawiają dzieci odpowiednich wzorców¹¹.

Wyrazem duszpasterskiej troski ze strony lokalnej wspólnoty Kościoła o osoby żyjące w związkach nieformalnych będzie wyjście do nich i konkretne oraz indywidualnie poznanie każdej sytuacji oraz przyczyn jej zaistnienia. Wyzwanie to należy realizować w sposób taktowny i pełen szacunku dla tych osób, co może ułatwić drogę do uregulowania sytuacji. Nieocenionym narzędziem jest świadectwo chrześcijan żyjących w rodzinie¹². Do osób tych należy wychodzić z towarzyszeniem duszpasterskim, które będzie pomocą w odkrywaniu działania Boga w ich życiu, gdzie istnieją również *znaki miłości, które w jakiś sposób odzwierciedlają odbłask miłości Boga*¹³. Duszpasterstwo powinno obudzić w osobach żyjących w związkach nieformalnych wielkoduszność, zaangażowanie, miłość oraz akceptację dla wyzwań, jakie stawia przed nimi małżeństwo¹⁴. Do osób żyjących w nowych związkach należy tak docierać, aby jak Jezus wobec Samarytanki skierować *słowo do jej pragnienia prawdziwej miłości, aby ją uwolnić z tego wszystkiego, co zaciemniało jej życie i doprowadzić ją do pełnej radości Ewangelii*¹⁵. Papież Franciszek zauważa, że *Musimy znaleźć słowa, motywacje i świadectwa, które by nam pomogły w poruszeniu*

⁹ Por. tamże 81.

¹⁰ Por. AL 40.

¹¹ Por. A. Yastremskyy, „Wolne związki” w świetle adhortacji apostolskiej „Amoris laetitia”. Wynik uwarunkowań czy wyzwania duszpasterskie, „Ateneum Kapłańskie” 171 (2018), z. 1 (656), s. 126.

¹² Por. FC 81.

¹³ AL 294.

¹⁴ Por. J. Goleń, *Towarzystwo, rozeznawanie i integracja osób w nieuregulowanych sytuacjach małżeńskich*, w: K. Glombik, J. Goleń, A. Nadbrzeżny, *Droga miłosierdzia i integracji w adhortacji „Amoris laetitia”*. Perspektywa dogmatyczna, moralna i pastoralna, Lublin 2020, s. 124.

¹⁵ AL 294.

*najgłębszych zakamarków serc ludzi młodych, gdzie są najobfitsze źródła ich zdolności do wielkoduszności, zaangażowania, miłości, a nawet heroizmu, aby ich zachęcić do zaakceptowania z entuzjazmem i męstwem wyzwania małżeństwa*¹⁶.

Zdarza się, że osoby żyjące w związkach nieformalnych z czasem decydują się na małżeństwo sakramentalne. Przygotowanie takich osób winno iść w nurcie inicjacji chrześcijańskiej, czyli ewangelizacji i mistagogii z odpowiednim ukazaniem duchowości małżeńskiej¹⁷. Głoszenie Bożego zamysłu dotyczącego małżeństwa winno ukazywać je jako dar, a nie jako ciężar. Ewangelia rodziny jest odpowiedzią na najgłębsze pragnienia człowieka dotyczące jego godności, osobistego spełnienia się we wzajemności, jedności i płodności¹⁸. Papież Franciszek przestrzega jednak przed zbyt pochopnym zachęcaniem do małżeństwa: *nigdy nie należy zachęcać do decyzji o zawarciu małżeństwa, jeżeli nie doszło do pogłębienia innych motywacji, które dają tym zaręczynom realną szansę stabilności*¹⁹.

Duszpasterskie towarzyszenie osobom żyjącym w wolnych związkach winno cechować się rozpoznaniem właściwego czasu i gotowości osoby, na ile jest w stanie odpowiedzieć w aktualnej sytuacji na Boży zamysł dotyczący małżeństwa i rodziny. Człowiek bowiem czyni dobro moralne odpowiednio do swego rozwoju. Stąd też sformułowane przez papieża Jana Pawła II²⁰ i Franciszka²¹ *prawo stopniowości* wymaga od duszpasterzy przyjęcia, cierpliwości i rozeznania wewnętrznej sytuacji osób żyjących w nowych związkach, aby prowadzić ich do źródła łaski²². Należy rozpoznać, czy para jest zdolna do zawarcia małżeństwa, czy nie istnieją przeszkody kanoniczne oraz czy para jest zdolna do praktykowania czystości. Jeśli para nie ma dzieci należy ją zachęcać do życia w czasowej separacji służącej przygotowaniu do małżeństwa. Gdyby jednak duszpasterz rozpoznał, że któraś ze stron nie jest zdolna do podjęcia zobowiązań jakie wynikają z przysięgi małżeńskiej, może ich wzywać do rozdzielenia się²³.

Papież Jan Paweł II wskazywał także na konieczność zapobiegania powstawaniu związków nieformalnych. Zadanie to spoczywa na całym Ludzie Bożym. Jego realizacji służy rozwijanie cnoty wierności w wychowaniu moralnym i religijnym. Istotna jest pomoc w dojrzewaniu duchowym oraz zrozumieniu ludzkiej i sakramentalnej wartości małżeństwa

---

¹⁶ Tamże 40.

¹⁷ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 124-125.

¹⁸ Por. A. Yastremskyy, dz. cyt., s. 127.

¹⁹ AL 209.

²⁰ Por. FC 34.

²¹ Por. AL 295.

²² Por. A. Yastremskyy, dz. cyt., s. 129.

²³ Por. tamże, s. 130.

wa. Narzędziem takiej troski może być również oddziaływanie wierzących na władze publiczne w przestrzeniach zagrażających godności osoby ludzkiej oraz wartości instytucji małżeństwa i rodziny²⁴.

2. Duszpasterska troska o katolików złączonych tylko związkiem cywilnym

Sytuacja osób żyjących w związkach cywilnych jest różna od tej, w której żyją związki nieformalne. Różnica polega na tym, że osoby w związkach cywilnych wyraźnie przejawiają pragnienie podjęcia wzajemnych zobowiązań. Można wówczas zakładać istnienie trwałości tej sytuacji, ale równocześnie istnieje perspektywa ewentualnego rozvodu²⁵. Różnica sytuacji związków cywilnych z sakramentalnymi pozwala jednak dostrzec w nich *konstruktywne elementy* będące częściową realizacją ideału sakramentalnego²⁶. Mimo wszystko osób żyjących tylko w związkach cywilnych Kościół nie może dopuścić do korzystania z sakramentów pokuty i Eucharystii, poza sytuacją niebezpieczeństwa śmierci²⁷.

Podjmując wezwanie czynienia duszpasterstwa rodzin jako duszpasterstwa misyjnym i będącym blisko ludzi²⁸ nie należy w żaden sposób pomijać ochrzczonych żyjących w związkach cywilnych. Wobec tych osób ważne jest ukazywanie wartości łaski sakramentu małżeństwa. Oprócz głoszenia Słowa Bożego istotną rolę na tym polu może odegrać na tym polu apostołat rodzin chrześcijańskich, ich świadectwo wiary i miłości oraz nawiązanie relacji przyjaźni z osobami żyjącymi w małżeństwach cywilnych. W ten sposób można wspierać rozwój wiary i pomagać tym parom odkrywać powołanie małżeńskie, co może doprowadzić do odważnego *podjęcia drogi ku pełni małżeństwa i rodziny w świetle Ewangelii*²⁹.

Zadaniem duszpasterzy wobec osób żyjących w związkach cywilnych jest podejmowanie cierpliwego, osobistego towarzyszenia oraz dialog duszpasterski. W ten sposób pary te mogą odkryć Bożą pedagogię miłości wobec nich. Duszpasterz powinien wykorzystywać wszelkie możliwe okazje, aby prowadzić taki dialog, poszukując każdej z powierzonych sobie owiec³⁰. Z jednej strony będzie to związane z pokonywaniem uprzedzeń, niechęci, lęku czy dystansu osób związanych cywilnie wobec Kościoła i zobowiązań sakramentalnego małżeństwa³¹. Z drugiej zaś konieczne jest traktowanie tych osób z wielką

²⁴ Por. FC 81.

²⁵ Por. tamże 82.

²⁶ Por. AL 292.

²⁷ Por. FC 82.

²⁸ Por. tamże 230.

²⁹ J. Goleń, dz. cyt., s. 126.

³⁰ Por. AL 309.

³¹ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 126.

miłością, zachęcającą do udziału w życiu wspólnoty kościelnej³². By pełnić taką posługę duszpasterz powinien być otwarty na działanie Ducha Świętego, zaśluchany w słowo Boże i otwarty na rozpoznawanie działania Boga w życiu ludzi. Jednocześnie powinien posiadać dobroć serca i przygotowanie merytoryczne do takiej posługi. *Owocność towarzyszenia tym osobom zależy także w dużej mierze od zaplecza modlitwy otwierającej ludzkie serca na Bożą łaskę. Dlatego warto je otaczać modlitwą wspólnot kościelnych, osób konsekrowanych, małżonków i rodzin oraz własną*³³. Wobec osób żyjących w związkach cywilnych duszpasterz powinien rozpoczynać swoją troskę od osobistego kontaktu, który jest możliwy np. w ramach wizyty duszpasterskiej czy udzielania posług kościelnych. Podczas ich spełniania kapłan powinien wyraźnie identyfikować się z rolą jaką spełnia. Spotkania takie mogą być początkiem dalszej współpracy duszpasterza z rodziną³⁴.

Szereg duszpasterskich oddziaływań motywowanych miłością wobec każdego człowieka oraz troską o nawrócenie, niesie nadzieję na wielkoduszną odpowiedź osób związanych cywilnie na Boże wezwanie. Papież Franciszek stwierdza, że *Gdy związek osiąga znaczną stabilność poprzez więź publiczną – i charakteryzuje się głębokim uczuciem, odpowiedzialnością względem potomstwa, zdolnością do przewycięzania trudnych doświadczeń – może być postrzegany jako szansa, aby w przypadkach, gdy jest to możliwe, doprowadzić do sakramentu małżeństwa*³⁵.

3. Duszpasterskie wsparcie żyjących w separacji i rozwiedzionych, którzy nie zawarli nowego związku

Związek małżeński jest nieustannie narażony na próby w postaci niezgody, braku wierności, konfliktów czy trudności, które mogą osłabić więź małżeńską na tyle, że jedno z małżonków ucieka się do separacji lub rozwodu jako rozwiązanie zaistniałego problemu³⁶. Separację Kościół uznaje za środek ostateczny w zaradzaniu trudnościom małżeńskim (Por. KKK 1649). Czasami separacja nie jest występowaniem przeciwko małżeństwu, ale jest ochroną przed niesprawiedliwością i zniesławieniem związanymi z przemocą w rodzinie³⁷. W sytuacji separacji zadaniem wspólnoty kościelnej jest wspieranie małżonka odseparowanego w ewentualnych trudnościach z dochowaniem wierności. Wspólnota

³² Por. FC 82.

³³ J. Goleń, dz. cyt., s. 126.

³⁴ Por. J. Kamiński, *Duszpasterstwo osób żyjących w związkach niesakramentalnych*, w: R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń (red.), *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*, Lublin 2013, s. 510.

³⁵ AL 78.

³⁶ Por. E. Kuczmarska, *Katolicy rozwiedzeni żyjący w nowych związkach wobec duszpasterstwa więzi*, „Nurt SVD” 149 (2021), nr 1, s. 231.

³⁷ Por. E. Kuczmarska, *Oczekiwania katolików rozwiedzionych żyjących w nowych związkach wobec duszpasterstwa rodzin*, „Roczniki Teologiczne”, t. LXVIII (2021), z. 6, s. 112.

powinna również pomagać mu w umacnianiu postawy przebaczenia, aby w przypadku zaistnienia sprzyjających okoliczności mógł podjąć na nowo życie małżeńskie³⁸.

W sytuacji, gdy małżonek rozwiedziony nie zawiera nowego związku, potrzebuje on również wsparcia wspólnoty Kościoła. Papież Jan Paweł II w adhortacji *Familiaris consortio* stwierdza, że gdy taki małżonek spełnia swoje obowiązki *jego przykład wierności i chrześcijańskiej konsekwencji nabiera szczególnej wartości świadectwa wobec świata i Kościoła, który tym bardziej winien mu okazywać stałą miłość i pomoc, nie czyniąc żadnych trudności w dopuszczeniu do sakramentów*³⁹.

Pierwszym aktem duszpasterskiego towarzyszenia w powyższych sytuacjach jest wysłuchanie i dowartościowanie cierpienia osób. Ponieważ pojednanie jest drogą do wybaczenia doznanej niesprawiedliwości, stąd potrzeba duszpasterstwa pojednania, aby osoby osamotnione na skutek separacji lub rozwodu zmierzały do uzdrowienia oraz wybaczenia doznanych krzywd. Droga ta może uzdolnić osoby zranione do gotowości powrotu do życia z małżonkiem sakramentalnym, gdyby zaistniała właściwa okoliczność. Wybaczenie takie jest możliwe dzięki łasce Bożej. Duszpasterze powinni zachęcać te osoby do otwierania się na działanie łaski Bożej w sakramencie pojednania, a także w modlitwie i kierownictwie duchowym. Środki te mogą umacniać małżonków w wierności swoim zobowiązaniom oraz w podejmowaniu obowiązków rodzinnych i chrześcijańskich. Warto zachęcać małżonków, aby w Eucharystii odnaleźli pokarm, który wspiera ich w zaistniałej sytuacji⁴⁰. Duszpasterz powinien również zachęcać takie osoby do korzystania z poradni rodzinnej lub zwrócenia się do trybunału kościelnego jeśli pojawia się wątpliwość dotycząca ważności kanonicznego małżeństwa, które się rozpadło. Można w ten sposób otworzyć im drogę do uregulowania sytuacji⁴¹. Działania zmierzające do pojednania i scalenia małżeństwa warto podejmować już wtedy, gdy pojawiają się pierwsze oznaki zagrożenia lub kryzysu⁴².

Szczególna troska duszpasterska wobec osób żyjących w separacji i rozwiedzionych, którzy nie zawarli nowego związku dotyczy wspierania ich w wychowaniu dzieci, które doświadczyły kryzysu i rozpadu więzi rodziców⁴³. Zdarza się bowiem, że dzieci zostają zaangażowane w istniejący konflikt. Zostają *zakładnikami* jednego rodzica przeciwko dru-

---

³⁸ Por. FC 83.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Por. AL 242.

⁴¹ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 128.

⁴² Por. J. Goleń, *Pastoral Accompaniment for People in Irregular Situations*, w: J. Goleń, R. Kamiński, G. Pyżlak (red.), *Catholic Family Ministry. The Scientific Reflection and the Practical Ministry of the Church*, Lublin 2018, s. 391.

⁴³ Por. J. Goleń, *Towarzyszenie, rozeznawanie i integracja osób*, dz. cyt., s. 128.

giemu i w ten sposób doświadczają ciężaru separacji. Naruszony zostaje ich obraz ojca lub matki, co zagraża życiu wewnętrznemu dziecka i powoduje rany trudne do uleczenia⁴⁴. Duszpasterska troska może wyrażać się także w towarzystwie tym dzieciom przez inne rodziny, które pozwolą doświadczać miłości chrześcijańskiej⁴⁵.

4. Duszpasterskie towarzyszenie i rozeznawanie z rozwiedzionymi, którzy zawarli nowy związek

Niniejsza refleksja jednocześnie dotyczyć będzie zarówno osób, które po zawarciu sakramentu małżeństwa i rozwodzie zawarły kolejny związek cywilny lub faktyczny. *Kościół musi baczenie i z troską towarzyszyć swoim dzieciom najłabszym, naznaczonym miłością zranioną i zagubioną, przywracając nadzieję i zaufanie*⁴⁶. Nie może zatem zaniedbać także tych, którzy po rozpadzie sakramentalnego małżeństwa i rozwodzie cywilnym weszli w nowy związek. Miłość prawdy zobowiązuje duszpasterzy do właściwego rozeznawania tychże sytuacji duszpasterskich. Istnieje bowiem różnica między sytuacją, gdy ktoś został niesprawiedliwie porzucony pomimo podejmowania wszelkich starań o ocalenie małżeństwa, a sytuacją, gdy ktoś zniszczył ważne kanonicznie małżeństwo. Pośród katolików rozwiedzionych, którzy zawarli nowy związek są również tacy, którzy uczynili to kierując się dobrem wychowywanych w nowym związku dzieci, a jednocześnie często są oni subiektywnie przekonani o nieważności małżeństwa, które zostało zniszczone⁴⁷. Jednocześnie nowy związek postrzegają oni jako udany i pozwalający urzeczywistnić to, czego w poprzednim zabrakło⁴⁸.

Duszpasterskie podejście do osób żyjących w nowych związkach powinno wyrażać spojrzenie samego Jezusa zwrócone do nich z miłością oraz z przekonaniem, że w ich życiu również działa łaska Boga, która uzdalnia ich do czynienia dobra, wzajemnej troski o siebie oraz wspólnotę, w której żyją i pracują⁴⁹. Integracja ochrzczonych żyjących w nowych związkach powinna być dla nich radosnym i owocnym doświadczeniem, że w Kościele są braćmi i siostrami, w których Duch Święty rozlewa charyzmaty dla dobra wszystkich⁵⁰. Z tego powodu nie powinni czuć się osamotnieni, wykluczeni ze wspólnoty ani też pozbawieni Bożego miłosierdzia i braterskiej miłości. Nie istnieją powody, dla

---

⁴⁴ Por. AL 245.

⁴⁵ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 128-129.

⁴⁶ AL 291.

⁴⁷ Por. FC 84.

⁴⁸ Por. G. Pyżlak, *Duszpasterstwo związków niesakramentalnych*, „Roczniki Teologiczne” 56 (2006), z. 6, s. 175-176.

⁴⁹ Por. AL 291.

⁵⁰ Por. tamże 299.

których rozwiedzeni żyjący w nowych związkach mieliby się dystansować od wyznawania wiary i życia nią oraz od wspólnoty Kościoła⁵¹. Są oni zaproszeni do prowadzenia z nowym partnerem dialogu wiary i wspólnego podążania drogą nawrócenia⁵².

W świetle adhortacji papieża Franciszka *Amoris laetitia* duszpasterstwo rodzin zasadniczo powinno być duszpasterstwem więzi. W ten sposób Kościół może wspomagać małżeństwa i pary w dojrzewaniu wzajemnej miłości oraz przezwyciężaniu tego, co trudne w związku⁵³. Badania przeprowadzone przez E. Kuczmarską pośród katolików rozwiedzionych żyjących w nowych związkach ukazują ich oczekiwania wobec duszpasterstwa. Wynika z nich, że bardzo często oczekują oni nauczania o wzajemnym szacunku i wsparciu (80,7%) oraz znaczeniu wzajemnej pomocy w wybaczeniu sobie przez partnerów (72,6%). Ponad połowa respondentów oczekuje organizowania warsztatów dotyczących dialogu i komunikacji w parze (64,5%), pomocy w umacnianiu miłości wiernej, silnej i trwałej (69,4%) oraz nauczania, że w miłości pary bardzo ważna jest przyjaźń (64,5%). Bardzo często są oni także otwarci na słuchanie świadectw małżonków sakramentalnych (62,9%) oraz przyjęcie duszpasterskiego towarzyszenia w kryzysach przeżywanych przez pary (61,2%)⁵⁴.

Każda sytuacja dramatu małżeńskiego jest inna i potrzebuje indywidualnego spojrzenia na człowieka, który poszukuje pojednania z Bogiem i Kościołem. Jednak proces nawrócenia należy rozpoczynać w sytuacji egzystencjalnej, w której aktualnie znajduje się człowiek⁵⁵. Okazją do tego może stać się spotkanie z duszpasterzem w kancelarii parafialnej, który z taktem i kulturą oraz miłością pasterską podejmuje dialog z osobą żyjącą w nieuregulowanej sytuacji małżeńskiej. Pierwszym krokiem powinna być indywidualna rozmowa, w której duszpasterz cierpliwie wysłucha osobę i pozna jej subiektywne racje, które doprowadziły do zaistniałej sytuacji i powodują, trwanie w niej. Nierzadko zdarza się, że osoba żywi w sobie pragnienie nawrócenia i jest gotowa naprawić swoje błędy⁵⁶.

Wówczas można podjąć krok rozpoznania czy istnieje realna możliwość pojednania i powrotu do sakramentalnego współmałżonka. Jego owocem może być jednak stwierdzenie, że w danej osobie nie ma gotowości pojednania, bądź próbowała już pojednać się

⁵¹ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 129.

⁵² Por. Papieska Rada ds. Rodziny, *Duszpasterstwo osób rozwiedzionych żyjących w nowych związkach* (25.01.1997), w: M. Brzeziński (red.), *W trosce o dobro małżeństwa i rodziny. Dokumenty Papieskiej Rady ds. Rodziny*, t. I, Lublin 2010, s. 241.

⁵³ Por. AL 211.

⁵⁴ Por. E. Kuczmarska, *Katolicy rozwiedzeni*, dz. cyt., s. 237.

⁵⁵ Por. Papieska Rada ds. Rodziny, dz. cyt., s. 240.

⁵⁶ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 129.

z małżonkiem i okazało się to niemożliwe. W trakcie rozmowy może okazać się, że osoba posiada subiektywne przekonanie o nieważności zawartego wcześniej małżeństwa sakramentalnego⁵⁷. Wtedy podjąć należy trzeci krok jakim jest zachęta do modlitwy i formacji chrześcijańskiej. Ma ona zmierzać do uzdrowienia duchowego, przebaczenia, pojednania oraz do naprawienia ewentualnych krzywd. Proces ten wymaga czasu, w którym ma się dokonać otwarcie serca i wejście na drogę pojednania z sobą samym, z Bogiem i z ludźmi. Pomocą na tym etapie jest słuchanie słowa Bożego, modlitwa oraz rozmowy z duszpasterzem oraz korzystanie ze specjalistycznej pomocy psychologa lub psychoterapeuty jeśli istnieje konieczność takiego wsparcia⁵⁸.

Kolejnym krokiem może być rozpoznanie czy zawarte wcześniej małżeństwo kanoniczne było ważne. Towarzyszący duszpasterz powinien zachęcić i pomóc zwrócić się osobie w tej sprawie do trybunału kościelnego. Oprócz zawartych w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* możliwych przyczyn nieważności małżeństwa, należy uwzględniać także ewentualne występowanie przyczyn wymienionych w liście apostolskim *Mitis Iudex Dominus Iesus*⁵⁹.

Złożoność etapu badania ważności zawartego związku wymaga zapewnienia wiernym dostępu do informacji, doradztwa oraz mediacji w ramach duszpasterstwa rodzin. Duszpasterz, który podejmuje towarzyszenie powinien znać możliwości pomocy specjalistycznej i zachęcać do korzystania z niej⁶⁰. Trybunały kościelne, które są kompetentnymi organami orzekającymi o ważności zawartych małżeństw powinny być łatwo dostępne i sprawnie działać zachowując swój charakter duszpasterski⁶¹.

Kolejnym krokiem duszpasterskiego towarzyszenia osobom żyjącym w nowych związkach na sposób małżeński (*more uxorio*) powinno być zachęcanie ich do wytrwania w wierze i nadziei, modlitwy, słuchania słowa Bożego, udziału w Eucharystii i adoracji eucharystycznej⁶². Warto zachęcać te osoby do praktykowania dzieł miłości i sprawiedliwości, podejmowania czynów pokutnych, a przede wszystkim do chrześcijańskiego wychowania dzieci im powierzonych. Zadaniem wspólnoty Kościoła jest natomiast modlitwa za te osoby i dodawanie im odwagi, jak matka, która podtrzymuje w wierze i miłości⁶³.

---

⁵⁷ Por. J. Goleń, *Pastoral Accompaniment...*, dz. cyt., s. 394.

⁵⁸ Por. tenże, *Towarzyszenie, rozeznawanie i integracja...*, dz. cyt., s. 129-130.

⁵⁹ Zob. KPK, kan. 1095-1107; Franciszek, List apostolski *Motis Iudex Dominus Iesus* reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa (15.08.2015), art. 14 § 1.

⁶⁰ Por. J. Goleń, dz. cyt., s. 131-132.

⁶¹ Por. tenże, *Pastoral Accompaniment...*, dz. cyt., s. 394.

⁶² Por. tenże, *Towarzyszenie, rozeznawanie i integracja...*, dz. cyt., s. 132-133.

⁶³ Por. FC 84.

Adhortacja *Amoris laetitia* poświęca dużo miejsca rozeznaniu duszpasterskiemu z osobami w nieuregulowanych sytuacjach małżeńskich. Jego celem jest znalezienie drogi wzrostu w życiu chrześcijanina oraz odkrycie możliwości otrzymania na tej drodze pomocy Kościoła. Z tego rozeznania nie powinni być wyłączeni także wierni, którzy ponoszą odpowiedzialność za rozpad związku małżeńskiego. Przede wszystkim należy w ich życiu rozpoznawać działanie Boga, który przez chrzest przypieczętował ich przynależność do Chrystusa. Rozeznawanie faktycznej odpowiedzialności moralnej tych osób powinno dotyczyć zarówno przeszłości, czyli poprzedniego małżeństwa sakramentalnego i okoliczności jego rozpadu, jak również życia w obecnej sytuacji małżeńskiej. Badanie odpowiedzialności dotyczącej przeszłości powinno weryfikować uznanie ewentualnej winy danej osoby, przyjęcie przez nią odpowiedzialności przez podjęcie i realizację zobowiązań wobec współmałżonka oraz wobec dzieci, podejmowane próby pojednania ze współmałżonkiem, zachowania wobec dzieci w czasie kryzysu związku, troskę o sytuację opuszczonego małżonka i dzieci oraz zaistniałe konsekwencje nowego związku dla rodziny⁶⁴.

Rozeznawanie odpowiedzialności moralnej za obecne życie w nowym związku powinno obejmować uwarunkowania zewnętrzne oraz okoliczności zawarcia istniejącego związku, sytuację podmiotową osoby, z którą prowadzimy rozeznanie oraz jej odpowiedzialność za obecne życie pary na sposób małżeński. Może ono doprowadzić do przekonania, że odpowiedzialność osoby, za jej wybory moralne jest zmniejszona na tyle, że sytuacja obiektywnie grzeszna nie łączy się w jej życiu z popełnianiem grzechu śmiertelnego. Taka sytuacja może mieć miejsce z powodu uwarunkowań zewnętrznych, które nie pozwalają działać zgodnie z normą moralną lub ograniczeń podmiotu powodujących trudność w zrozumieniu wartości zawartych w normie moralnej⁶⁵, czy też ograniczenie zdolności podejmowania decyzji⁶⁶. Proces rozeznania polega na odkrywaniu Bożego wezwania do czynienia dobra w obecnej sytuacji osoby. Rozeznawanie duszpasterskie powinno być także odkrywaniem wraz z osobą istniejącej nieprzerwanie na fundamencie chrztu świętego integracji z Kościołem oraz możliwości duchowego włączania się wiernych w życie wspólnoty Kościoła. Według adhortacji *Amoris laetitia* w określonych przypadkach możliwe jest także włączenie tych osób w życie sakramentalne⁶⁷.

⁶⁴ Por. AL 300.

⁶⁵ W rozeznaniu duszpasterskim aktualnej sytuacji pary żyjącej w związku niesakramentalnym należy zwrócić uwagę na zdolność do recepcji nauczania Kościoła dotyczącego wierności i nierozzerwalności małżeństwa. Papież Jan Paweł II oraz Franciszek zgodnie nauczają, że osoba choć dobrze zna normę moralną, może mieć duże trudności w zrozumieniu wartości w niej zawartej (zob. AL 301; FC 33).

⁶⁶ Zob. AL 300-302; J. Goleń, *Challenges of Accompanying...*, s. 114; tenże, *Pastoral Accompaniment...*, dz. cyt., s. 395-399.

⁶⁷ Por. AL 305, przypis 351; zob. J. Goleń, *Towarzystwo, rozeznawanie i integracja...*, dz. cyt., s. 133-164.

Od dziesięcioleci znane jest nauczanie Kościoła, iż zasadniczo osoby żyjące w nieuregulowanych sytuacjach małżeńskich nie mogą być dopuszczone do komunii świętej, gdyż ich stan obiektywnie zaprzecza więzi miłości Chrystusa z Kościołem, którą urzeczywistnia Eucharystia. Ponadto nauczanie Kościoła zwraca uwagę na zagrożenie powstawania wśród wiernych zamętu, co do stanowiska Kościoła dotyczącego nierozzerwalności małżeństwa⁶⁸. Norma ta wyraża obiektywną sytuację, a nie jest karą ani dyskryminacją⁶⁹. Z tego powodu udzielenie rozgrzeszenia w sakramencie pokuty żyjącym w nowym związku jest możliwe w przypadku, gdy wyrażają oni żal z powodu naruszenia Przymierza i wierności Chrystusowi, gdy z ważnych powodów jak np. wychowanie dzieci nie mogą się rozstać oraz gdy podejmują życie w pełnej wstrzemięźliwości od aktów przysługujących jedynie małżonkom⁷⁰. W takiej sytuacji nie powinno również zabraknąć chrześcijańskiej postawy uregulowania krzywd i niesprawiedliwości wyrządzonych w poprzednim związku. Dla uniknięcia zgorszenia zaleca się także przyjmowanie Komunii świętej w innym środowisku. Zobowiązanie powstrzymania się od współżycia na sposób małżeński podejmowane jest przed spowiednikiem⁷¹.

Spowiednicy pomimo niemożności udzielenia rozgrzeszenia w pewnych przypadkach, nigdy nie powinni odsyłać penitentów z poczuciem krzywdy i odrzucenia⁷². Warto przypomnieć nauczanie Kongregacji Nauki Wiary, która stwierdza, że *Konieczne jest pouczenie zainteresowanych wiernych, że ich udział w życiu Kościoła nie ogranicza się wyłącznie do kwestii przyjmowania Eucharystii. Należy pomagać wiernym w głębszym zrozumieniu wartości udziału w eucharystycznej ofierze Chrystusa, komunii duchowej, modlitwy, medytacji Słowa Bożego, dzieł miłosierdzia i sprawiedliwości*⁷³. Natomiast papież Benedykt XVI stwierdza, że *Nawet wtedy, kiedy nie jest możliwe przystąpienie do sakramentalnej Komunii, uczestnictwo we Mszy św. pozostaje konieczne, ważne, znaczące i owocne. W tej sytuacji, dobrze jest żywić pragnienie pełnego zjednoczenia z Chrystusem, za pomocą, [...] praktyki komunii duchowej*⁷⁴. Samo uczestnictwo w Najświętszej Ofierze może być źródłem łaski i doświadczeniem Bożego działania. Nie mogąc przystąpić do Komunii świętej żyjący

⁶⁸ Por. FC 84; Kongregacja Nauki Wiary, *List do biskupów Kościoła katolickiego na temat przyjmowania Komunii św. przez wiernych rozwiedzionych żyjących w nowych związkach* (14.09.1994), 4.

⁶⁹ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *List do biskupów...*, dz. cyt., 4.

⁷⁰ Zob. FC 84.

⁷¹ Por. tamże. Warto zwrócić uwagę, że polskie *Dyrektorium duszpasterstwa rodzin* z 2003 roku wspomina o potrzebie potwierdzenia tego zobowiązania przysięgą przed kapłanem, ale adhortacja *Amoris laetitia* nie stawia takiego wymogu. Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium duszpasterstwa rodzin*, Warszawa 2003, 74; AL 300.

⁷² Por. J. Kamiński, dz. cyt., s. 514.

⁷³ Kongregacja Nauki Wiary, *List do biskupów ...*, dz. cyt., 6.

⁷⁴ Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* (22.02.2007) [= .SC], 29.

w nowych związkach mogą składać Bogu swoją ofiarę życia w postaci swego trudu życia, ofiar, cierpienia⁷⁵.

Wspomniane powyżej nauczanie papieża Franciszka wskazuje jednak, że nie każda osoba żyjąca w związku nieregularnym jest pozbawiona łaski uświęcającej⁷⁶. Jest to możliwe w sytuacji, gdy na decyzję o odejściu a następnie o wstąpieniu w nowy związek oddziaływały wielorakie uwarunkowania oraz ograniczenia podmiotu dotyczące jego świadomości i wolności w podjęciu czynu⁷⁷. Papież przywołuje myśl św. Tomasza z Akwinu, który *uznał, że ktoś może posiadać łaskę i miłosierdzie, ale może nie wypełniać którejkolwiek z cnot*⁷⁸. Tak więc, z powodu różnorodnych ograniczeń i uwarunkowań ludzka kondycja dotycząca np. umiarkowania seksualnego, może być *krucha*, naznaczona zaniedbaniami i grzesznymi nawykami. Z różnych względów osoby, które wstąpiły w nowy związek i nie mogą powrócić do sakramentalnego współmałżonka mają możliwość życia w stanie łaski, dzięki postawie chrześcijańskiej miłości, odpowiedzialności, zadośćuczynienia i skruchy, gdy trzymają się rozpoznanego w sumieniu dobra i cierpliwie ćwiczą się w cnotach⁷⁹. Wyrazem działania łaski Bożej jest wzrost w cnotach przejawiający się w umocnionej w czasie wierności w nowym związku, przyjęciu nowych dzieci, wielkodusznym poświęceniu, zaangażowaniu chrześcijańskim oraz świadomości nieprawidłowości sytuacji, w której znalazła się osoba. Pomimo oznak działania łaski osobom może towarzyszyć niepokonalna trudność, by cofnąć się wstecz bez nowej winy⁸⁰. Wzrost w cnotach może wyrażać się również świadectwem życia nowego związku wobec rodziny, wspólnoty wiernych oraz młodzieży⁸¹. Warto dostrzegać także rolę subiektywnego przekonania osób o nieważności małżeństwa sakramentalnego oraz dostrzegać istniejące w nowym związku konstruktywne elementy, które *w jakiś sposób odzwierciedlają odbłask miłości Boga*⁸². Dzięki ich istnieniu katolicy żyjący w nowych związkach mogą podążać ku pełni małżeństwa i rodziny w świetle Ewangelii⁸³.

⁷⁵ Por. W. Niścigorski, *Pastoralna troska o osoby rozwiedzione żyjące w nowych związkach*, „Nurt SVD”, t. 144, 2 (2018), s. 332.

⁷⁶ Por. AL 301.

⁷⁷ Por. AL 302.

⁷⁸ AL 301.

⁷⁹ Por. P. Bordeyne, *Portare la legge a compimento. Amoris Laetitia sulle situazioni matrimoniali fragili*, Vaticano 2018, s. 96-97.

⁸⁰ Por. AL 298.

⁸¹ Por. AL 300.

⁸² AL 294.

⁸³ Por. AL 294.

Osoby rozwiedzione żyjące w związkach na sposób małżeński nie mogłyby w pełni uczestniczyć w życiu Kościoła, gdyby trwały w grzesznym uporze, braku żalu oraz w braku dążenia do nawrócenia⁸⁴. Wówczas dopuszczanie ich do sakramentów byłoby obiektywnie niezgodne z prawem Bożym ze względu na grzech cudzołóstwa. Praktyką Kościoła było dotąd, że osoby żyjące w nowych związkach, które mają pragnienie sakramentów i nie są w stanie z ważnej przyczyny się rozejść, mogły po rozeznaniu ze spowiednikiem, w określonych przypadkach otrzymać rozgrzeszenie. W postawie skruchy, nawrócenia, ze szczerym żalem i zdecydowanym postanowieniem podejmowały przed nim postanowienie życia w pełnej wstrzeźliwości od aktów przysługujących jedynie małżonkom⁸⁵. Natomiast adhortacja *Amoris laetitia* nie wyklucza sytuacji, że osoby, które upadną w tym postanowieniu mogą je na nowo podjąć przed spowiednikiem. Adhortacja i jej uwiarygodnione interpretacje wskazują także na możliwość przystępowania do sakramentów (pojednania i Eucharystii) w sytuacjach, gdy z powodu ograniczeń podmiotu lub okoliczności osoba nie jest w stanie podjąć postanowienia wstrzeźliwości od aktów właściwych małżonkom, gdyż np. zagrażałoby to wierności w nowym związku, a tym samym dobru wychowujących się w nim dzieci⁸⁶. Wówczas w rozeznawaniu odpowiedzialności moralnej – w świetle adhortacji Franciszka – należy uwzględnić jednoczesne występowanie następujących warunków: 1) postawy miłości, odpowiedzialności oraz praktykowanie innych cnót chrześcijańskich; 2) skruchy i dążenia do nawrócenia, zadośćuczynienia oraz pragnienie łaski sakramentalnej; 3) niemożności rozstania się z partnerem nowego związku z ważnego powodu np. wychowania dzieci; 4) braku gotowości do podjęcia aktualnie życia we wstrzeźliwości⁸⁷. W takiej sytuacji, aby otworzyć osobie drogę do owocnego przyjęcia sakramentów pokuty i Eucharystii należałoby równoległe z rozeznawaniem duszpasterskim prowadzić rozeznawanie duchowe. Podczas jego trwania, spowiednik może dostrzec u osoby zarówno silne pragnienie przyjęcia sakramentów, jak również spełnienie wyżej wymienionych warunków. Wytyczne diecezji rzymskiej wskazują, że przy wpieranym modlitwą wnikliwym rozeznaniu spowiednik może na pewnym etapie zdecydować o udzieleniu rozgrzeszenia i przystąpieniu do Komunii świętej⁸⁸.

---

⁸⁴ Por. W. Góralski, *Adhortacja apostolska „Amoris laetitia” papieża Franciszka. Prezentacja dokumentu z komentarzem do nn. 300-308*, Płock 2016, s. 59, 61.

⁸⁵ Por. FC 84.

⁸⁶ Por. AL 298 z przypisem 329; Buenos Aires Pastoral Region, *Basic criteria for the implementation of chapter VIII of Amoris Laetitia* (05.09.2016), 5.

⁸⁷ Por. AL 301, 305.

⁸⁸ Por. Diocesi di Roma, *„La letizia dell’amore”: il cammino delle famiglie a Roma* (19.09.2016), 4. VI; J. Goleń, *Towarzyszenie, rozeznawanie i integracja...*, dz. cyt., s. 151-152.

Integracja z Bogiem i z Kościołem jest istotnym zadaniem duszpasterstwa osób żyjących w sytuacjach nieregularnych. Duszpasterstwo to najpierw powinno pomóc w przywróceniu wierzącym świadomości, że są umiłowanymi dziećmi Bożymi (por. 1 J 3, 2). Osoby żyjące w związkach niesakramentalnych mogły utracić tę świadomość przez zewnętrzny stygmatyzację, wykluczenie eklezjalne oraz subiektywne poczucie bycia ekskomunikowanymi. Kościół powinien pokornie wyjść do nich, aby pomóc odczuć osobom żyjącym w nowych związkach, że działając w imię Boga jest matką, która zawsze ich przyjmuje, troszczy się z miłością oraz wspiera ich na drodze życia. Doświadczenie troski Kościoła powinno być dla osób żyjących w nowych związkach doświadczeniem radosnym i owocnym⁸⁹. Osobom takim należy pomóc dostrzec, że Bóg nadal działa w ich życiu, w realizowanych czynach miłości, w cierplivej trosce o dzieci własne i współmałżonka oraz o osoby starsze. W ten sposób można w osobach będących w nowym związku ożywić na nowo pragnienie pogłębienia wiary i miłości oraz pozwolić przeżyć im radość miłości, która jest owocem Ducha Świętego⁹⁰. Należy pomóc im odkryć, że mogą być godne zaufania i zdolne do miłości pomimo braku którejś z cnót, albo trudności w jej praktykowaniu⁹¹.

Duchowa integracja wiernych żyjących w związkach nieregularnych ze wspólnotą Kościoła może się wyrażać poprzez praktykowanie modlitwy, słuchanie słowa Bożego oraz modlitewną lekturę Pisma Świętego. Duszpasterz ma inspirować wiernych do włączania się we wspólnotę Kościoła na poziomie duchowym. W tym celu zarówno duszpasterz jak i zaangażowani w posługę we wspólnocie powinni odwiedzać osoby żyjące w sytuacjach nieregularnych⁹². Na płaszczyźnie duchowej należy pomóc odkryć tym wiernym, że na mocy chrztu uczestniczą w kapłaństwie powszechnym i mogą wszystkie trudności, cierpienia, jakich doświadczają oraz samych siebie współofiarować Bogu razem z Chrystusem⁹³.

W integracji rozwiedzionych żyjących w nowych związkach ze wspólnotą kościelną dotychczas akcentowano zachętę do modlitwy, słuchania słowa Bożego, udziału w Mszy świętej, adoracji eucharystycznej, spełniania dzieł miłosierdzia, czynów pokutnych, wychowania dzieci oraz rozmów z duszpasterzem⁹⁴. Papież Franciszek w adhortacji *Amoris laetitia* poszerzył możliwości integracji tych osób ze wspólnotą kościelną⁹⁵. W świetle wytycznych diecezji rzymskiej integracja liturgiczna osób żyjących w nieuregulowanych

⁸⁹ Por. AL 299.

⁹⁰ Por. J. Goleń, *Towarzystwo, rozeznawanie i integracja...*, dz. cyt., s. 154-155.

⁹¹ Por. tamże, s. 156.

⁹² Por. P. Bordeyne, dz. cyt., s. 118.

⁹³ Por. J. Goleń, *Towarzystwo, rozeznawanie i integracja...*, dz. cyt., s. 157.

⁹⁴ Por. FC 84; SC 29.

⁹⁵ Por. AL 208.

sytuacjach małżeńskich może wyrażać się przez udział w chórze, czytanie wezwań modlitwy wiernych, przyniesienie darów do ołtarza podczas procesji z darami. Można również włączać te osoby jako animatorów we wspólnocie kościelnej tworzących zaprzyjaźnione grupy rodzin⁹⁶. Na gruncie polskim wskazuje się, iż wierni rozwiedzeni żyjący w nowych związkach mogliby pomagać ordynariuszowi miejsca i duszpasterzom w organizacji duszpasterstwa tego środowiska⁹⁷.

Jednocześnie warto zauważyć, że rozwiedzeni żyjący w nowych związkach nie mogą spełniać w Kościele posługi katechizowania i przepowiadania. Adhortacja *Amoris laetitia* stwierdza: *jeśli ktoś afiszuje się z obiektywnym grzechem tak, jakby był częścią ideału chrześcijańskiego, czy chciałby narzucić coś innego od tego, czego naucza Kościół, to nie może domagać się, by uczyć katechizmu czy przepowiadać, i w tym sensie istnieje coś, co go oddziela od wspólnoty (por. Mt 18, 17)*⁹⁸. W polskojęzycznej literaturze przedmiotu wymienia się również inne posługi i zadania, których osoby żyjące w nowych związkach nie mogą spełniać ze względu na ich obiektywną sytuację grzechu, takie jak: posługa ministranta, lektora, kantora, urząd katechety, profesora seminarium duchownego, katechisty, nauczyciela akademickiego, członka rady duszpasterskiej zarówno diecezjalnej jak i parafialnej, uczestnika soboru powszechnego oraz synodu partykularnego⁹⁹, nadzwyczajnego szafarza Komunii Świętej, a także chrzestnego i świadka bierzmowania oraz wykładowcy na wydziale kościelnym¹⁰⁰.

Duszpasterskie towarzyszenie osobom rozwiedzionym żyjącym w nowych związkach jest odpowiedzią na konkretne duszpasterskie oczekiwania. Potwierdzają je przeprowadzone w 2020 roku przez E. Kuczmarską badania empiryczne. W ich świetle osoby rozwiedzione żyjące w nowych związkach bardzo często oczekują duszpasterskiego towarzyszenia poprzez: zrozumienie przez duszpasterzy ich osobistych racji oraz powodów życia w nowym związku (87,1%), zapraszanie na drogę rozeznawania ze spowiednikiem możliwości pojednania w sakramentalnej spowiedzi i przyjęcia Komunii świętej (77,4%), organizowanie dla nich specjalnych rekolekcji oraz zapraszanie ich do realizacji dobra, jakie mogą uczynić w sytuacji, w której się znajdują (72,6%). Oczekują one również pomocy w otwieraniu się na Bożą miłość (71%), większej uwagi i zainteresowania ze stro-

⁹⁶ Por. Diocesi di Roma, „*La letizia dell'amore*” ..., 4. VI, 3. 3.

⁹⁷ Por. J. Goleń, *Towarzyszenie, rozeznawanie i integracja...*, dz. cyt., s. 159.

⁹⁸ AL 297.

⁹⁹ Por. J. Krajczyński, *Duszpasterstwo małżonków rozwiedzionych i żyjących w nowych związkach*, w: J. Goleń (red.), *Towarzyszyć małżeństwu i rodzinie. Inspiracje adhortacji apostolskiej Amoris Laetitia dla duszpasterstwa rodzin*, Lublin, s. 402.

¹⁰⁰ Por. W. Niścigorski, dz. cyt., s. 333.

ny kapłanów (70,9%), pomocy duchowej na drodze przebaczenia i naprawiania krzywd (69,4%), pomocy na drodze budowania więzi duchowej z Bogiem i z partnerem (64,5%), wsparcia w kryzysie z powodu wykluczenia z Kościoła (62,9%), pomocy w wychowaniu dzieci oraz włączaniu w życie parafialne (58,1%), a także zachęty do zbadania w trybunale kościelnym ważności małżeństwa sakramentalnego (53,2%)¹⁰¹. Przywołane wyniki badań potwierdzają dobitnie potrzebę wdrażania na gruncie polskim duszpasterskiego zamysłu Kościoła przedstawionego w adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*.

Ukazane w artykule sposoby realizacji duszpasterskiego towarzyszenia osobom żyjącym w nieuregulowanych sytuacjach małżeńskich, pokazują, że jest to zadanie nie tylko duszpasterzy oraz wyspecjalizowanych pracowników duszpasterstwa rodzin. Również rodziny oparte na sakramencie małżeństwa, będące świadkami miłości małżeńskiej powinny włączyć się w to dzieło¹⁰². Wydaje się, że pilną potrzebą duszpasterstwa osób żyjących w sytuacjach nieuregulowanych jest poszerzanie grona osób posługujących im kompetentnie i cierpliwie. Oprócz specjalistów z zakresu mediacji, psychologii i psychoterapii do tej posługi należy formować i włączać dojrzałych małżonków. Wymaga to również odpowiedniej organizacji tegoż duszpasterstwa na poziomie diecezjalnym oraz parafialnym, gdzie najskuteczniej można realizować zadanie duszpasterskiego towarzyszenia¹⁰³. Ukazane wyzwania duszpasterstwa osób w sytuacjach nieregularnych implikują potrzebę spojrzenia na istniejące trudności jako na wyzwania, którym z pomocą łaski Bożej Kościół może sprostać¹⁰⁴.

Streszczenie

W artykule przytoczone zostały wskazania dotyczące duszpasterskiej troski Kościoła o osoby żyjące w sytuacjach nieprawidłowych (nieregularnych). Postawa członków Kościoła, zarówno duszpasterzy, pracowników duszpasterstwa rodzin jak i wszystkich wiernych powinna brać za wzór Jezusa Chrystusa, Dobrego Pasterza, poszukującego każdej zagubionej owcy. Poszukiwanie sposobów duszpasterskiej troski jest poprzedzone działaniem łaski Bożej, działającej w życiu wierzących od chrztu świętego. Propozycje duszpasterskie powinny być adekwatne do sytuacji życia i możliwości poszczególnych osób. Duszpasterskie towarzyszenie i rozeznawanie może prowadzić do coraz pełniejszej realizacji Bożego zamysłu w sytuacjach, w których osoby żyją i dążą do zbawienia.

¹⁰¹ Por. E. Kuczmarzka, *Oczekiwania katolików rozwiedzionych ...*, dz. cyt., s. 118.

¹⁰² Por. J. Goleń, *Challenges of Accompanying ...*, dz. cyt., s. 104.

¹⁰³ Por. tamże, s. 113.

¹⁰⁴ Por. AL 57.

Summary

Pastoral care for people in irregular situations

The article presents indications concerning the pastoral care of the Church for people living in irregular situations. The attitude of members of the Church, both pastors, family pastoral workers and all the faithful, should follow Jesus Christ, the Good Shepherd, who is looking for every lost sheep: The search for ways of pastoral activity preceded by the action of God's grace, which has been active in the lives of believers since their baptism. Pastoral proposals should be adequate to the life situation and abilities of individual people. Pastoral accompaniment and discernment can lead to even more complete realization of God's plan in situations in which people live and strive for salvation.

Bibliografia:

- Benedykt XVI, (2007). Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*. Rzym.
- Bordeyne, P. (2018). *Portare la legge a compimento. Amoris Laetitia sulle situazioni matrimoniali fragili*. Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Buenos Aires Pastoral Region, (2016). *Basic criteria for the implementation of chapter VIII of Amoris Laetitia*. Pobrano z: <http://www.cyberteologia.it/2016/09/basic-criteria-for-the-implementation-of-chapter-viii-of-amoris-laetitia/> (21.10.2021).
- Diocesi di Roma, (2016). „*La letizia dell'amore*”: *il cammino delle famiglie a Roma*. Pobrano z: <http://comunitambrosiana.org/wpcontent/uploads/2016/09/Relazione2016ConvegnoDiocesano.pdf> (21.10.2021).
- Franciszek, (2014). *Kanonizacja Jana Pawła II: Homilia papieża Franciszka*. Rzym.
- Franciszek, (2015). List apostolski Motu Proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*. Rzym.
- Franciszek, (2016). Adhortacja apostolska *Amoris Laetitia*. Rzym.
- Goleń, J. (2018). Challenges of Accompanying Families in Light of the Apostolic Exhortation „*Amoris laetitia*”. *Rocznik Teologii Katolickiej* 17, z. 1, 103-117.
- Goleń, J. (2018). Pastoral Accompaniment for People in Irregular Situations. W: J. Goleń, R. Kamiński, G. Pyżlak (red.), *Catholic Family Ministry. The Scientific Reflection and the Practical Ministry of the Church* (390-399). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Goleń, J. (2020). Towarzystwo, rozeznawanie i integracja osób w nieuregulowanych sytuacjach małżeńskich. W: K. Glombik, J. Goleń, A. Nadbrzeżny (red.), *Droga miłosierdzia i integracji w adhortacji „Amoris laetitia”*. *Perspektywa dogmatyczna, moralna i pastoralna* (113-164). Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Góralski, W. (2016). Adhortacja apostolska „*Amoris laetitia*” papieża Franciszka. *Prezentacja dokumentu z komentarzem do nn.* 300-308. Płock: Płocki Instytut Wydawniczy.

- Jan Paweł II, (1981). Adhortacja Apostolska *Familiaris consortio*. Rzym.
- Jan Paweł II, (1994). *List do rodzin*. Rzym.
- Kamiński, J. (2013). Duszpasterstwo osób żyjących w związkach niesakramentalnych. W: R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń (red.), *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa I działalność pastoralna* (508-516). Lublin: Wydawnictwo „Bonus Liber”.
- Katechizm Kościoła Katolickiego* (2002). Poznań: Pallottinum.
- Kodeks Prawa Kanonicznego* (1984). Poznań: Pallottinum.
- Konferencja Episkopatu Polski, (2003). *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*. Warszawa: Fundacja „Vitae Familiae”.
- Kongregacja Nauki Wiary, (1994). *List do biskupów Kościoła katolickiego na temat przyjmowania Komunii św. Przez wiernych rozwiedzionych żyjących w nowych związkach*. Rzym.
- Krajczyński, J. (2017). Duszpasterstwo małżonków rozwiedzionych i żyjących w nowych związkach. W: J. Goleń (red.), *Towarzyszyć małżeństwu i rodzinie. Inspiracje adhortacji apostolskiej Amoris Laetitia dla duszpasterstwa rodzin* (399-420). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Kuczmarska, E. (2021). Katolicy rozwiedzeni żyjący w nowych związkach wobec duszpasterstwa więzi. *Nurt SVD* 149, 230-246.
- Kuczmarska, E. (2021). Oczekiwania katolików rozwiedzionych żyjących w nowych związkach wobec duszpasterstwa rodzin. *Roczniki Teologiczne* 68, z. 6, 109-125.
- Niścigorski, W. (2018). Pastoralna troska o osoby rozwiedzione żyjące w nowych związkach. *Nurt SVD* 144, 327-341.
- Papieska Rada ds. Rodziny, (1997). Duszpasterstwo osób rozwiedzionych żyjących w nowych związkach. W: M. Brzeziński (red.), *W trosce o dobro małżeństwa i rodziny. Dokumenty Papieskiej Rady ds. Rodziny*, t. 1 (237-241). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Pyżlak, G. (2006). Duszpasterstwo związków niesakramentalnych. *Roczniki Teologiczne* 53, z. 6, 175-186.
- Yastremskyy, A. (2018). „Wolne związki” w świetle adhortacji apostolskiej „Amoris aetitia”. Wynik uwarunkowań czy wyzwanie duszpasterskie. *Ateneum Kapłańskie* 171, z. 1, 123-132.